

ՀԱՄԱՁԱՍԴ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆ. ԳՐՔԻ ՆՎԻՐՅԱԼԸ

ՀՏԴ 929:069.5(479.25)Համբարձումյան

Հայ մտավորականության պատմության մեջ կան անուններ, որոնց գործունեությունը միավորում է գիտությունը, գրականությունը և կրթությունը: Այդպիսի բացառիկ դեմքերից է Համազասպ Ասատուրի Համբարձումյանը՝ գրականագետ, թարգմանիչ, մանկավարժ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, որի կյանքն ու գործունեությունը կարևոր էջ են հայկական մշակույթի և գիտության պատմության մեջ:

Համազասպ Համբարձումյանը ծնվել է 1880 թ. սեպտեմբերի 25-ին Բասարգեչարում, չնայած փաստաթղթերի մեջ արձանագրված է 1883 թ.: Նրա մանկությունն անցել է Գեղարքունիքի գեղեցիկ բնության մեջ, որտեղից էլ սկսվել է գիտելիքի հանդեպ առաջին հետաքրքրությունը: Սկզբնական կրթությունը ստացել է գյուղական դպրոցում՝ ամեն օր ոտքով հասնելով հարևան Մեծ Մազրա գյուղում գտնվող դպրոցը: Այնուհետև ուսանել է Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրոցում, շարունակել կրթությունը Մոսկվայի Լազարյան ճեմարանում, որից հետո ընդունվել Սանկտ Պետերբուրգի համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1907 թ.:

Կյանքի մի հատվածում զբաղվելով իրավաբանությամբ՝ այնուհետև նա ընտրել է կրթության և գիտության ճանապարհը: Դասավանդել է Թիֆլիսի դպրոցներում, համագործակցել է ժամանակի հայտնի պարբերականների հետ՝ «Մշակ»-ի, «Հորիզոն»-ի և թերթերում հրապարակելով իր հոդվածներն ու բանաստեղծությունները:

Համազասպ Համբարձումյանի ստեղծագործական գործունեությունը սկսվել է երիտասարդ տարիներից: Նրա առաջին բանաստեղծական ժողովածուները՝ «Արյուն էջեր», «Անհունի էջերում», և «Հպարտ հոգու երգերից», լույս են տեսել դեռևս 20-րդ դարի սկզբին: Ավելի ուշ նրա բանաստեղծությունները հրատարակվել են նաև Վիեննայում՝ երեք հատորով:

Համազասպ Համբարձումյանի գիտական գործունեության կարևորագույն ուղղությունը անտիկ գրականության ուսումնասիրությունն ու թարգմանությունն էր: Տիրապետելով հին հունարենին և լատիներենին՝ նա համաշխարհային գրականությունը ներկայացրել հայ ընթերցողին՝ թարգմանելով անտիկ գրողների ստեղծագործությունները հայերեն: Նրա թարգմանությանը լույս են տեսել «Հույն ողբերգակներ» ժողովածուն, Հոմերոսի հանրահայտ «Իլիականը»: Հոմերոսի ստեղծագործության գիտական ուսումնասիրության համար նրան շնորհվել է բանասիրական գիտությունների դոկտորի աստիճան:

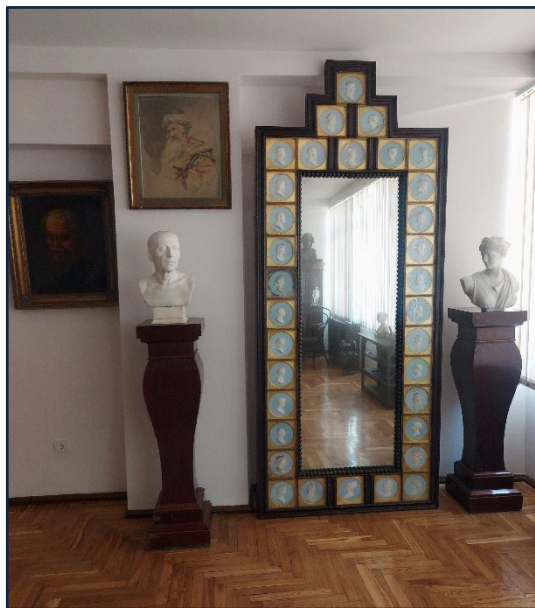
Վաստակաշատ գիտնականի իր մահկանացուն կնքել է 1965 թ. և հուղարկավորվել է Բյուրականում, որտեղ թաղված է նաև որդին՝ աշխարհահռչակ աստղագետ Վիկտոր Համբարձումյանը:

Լինելով գրքասեր անձնավորություն՝ Համբարձումյանը կյանքի ընթացքում հավաքել է եզակի արժեք ներկայացնող գրքեր և պարբերականներ, որոնք տպագրվել էին աշխարհի տարբեր վայրերում 18-րդ դարից սկսած՝ հայերեն և օտար լեզուներով: Հայտնի է, որ 1904 թ. նա ունեցել է ընդամենը 150 միավոր գրականություն, մինչդեռ կյանքի վերջում գրադարանի միավորների թիվը հասել է 2214-ի:

1965 թ., նրա մահից հետո, կինը՝ Հռիփսիմե Համբարձումյանը անձնական գրադարանը նվիրել է Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ակադեմիայի գրադարանին, որի հիման վրա էր կազմավորվել է գրադարանի առաջին անհատական հավաքածուն: 1968 թ. գրադարանում բացվել է նոր սրահ՝ «Պրոֆեսոր Համազասպ Ասատուրի Համբարձումյանի գրադարանային ֆոնդ» վերտառությամբ: Համբարձումյան ընտանիքի առաջարկով Հիմնարար գիտական գրադարանին է տրվել նաև գիտնականի աշխատասենյակի գույքը, որը մինչ այդ գտնվում էր Բյուրականի առանձնատան առաջին հարկում: Դրանք Համբարձումյան գերդաստանի ընտանեկան պահարաններն էին, հայելին և մի շարք անձնական իրեր:

Անհատական հավաքածուի մեջ կա 385 միավոր հայերեն, 1521

միավոր ռուսերեն, 307 միավոր այլ լեզուներով գրականություն, որոնց բոլորի վրա դրված է «Համազասպ Համբարձումյանի գրքերից» կնիքը:

Գրականությունը պահպանված է խնամքով և տեղակայված շքեղ, հնաոճ գրապահարանների մեջ:

1965 թվականից սկսած առ այսօր անհատական հավաքածուն և աշխատասենյակի կահույքը պահպանվում են գրադարանում: Ժամանակը, սակայն, իր հետքն ու փոշին էր դրել դրանց վրա, և հուշասենյակը վերանորոգման կարիք ուներ:

2025 թ. հոկտեմբերին գրադարանի տնօրենության դիմումի հիման վրա այդ կարևոր գործը հանձն առավ «Մարտին Սթար» ընկերությունը: Վերանորոգման աշխատանքները մեկնարկեցին 2026 թ. հունվարից: Կարճ ժամանակահատվածում հուշասենյակը ստացավ իր բովանդակությանը համահունչ տեսք՝ պատրաստ ընդունելու այցելուներին: Մեր երախտագիտությունն ենք հայտնում Համբարձումյան գերդաստանին՝ այս շքեղ նվիրատվության և «Մարտին Սթար» ընկերության ղեկավարությանը՝ մշակութային արժեքների նկատմամբ ունեցած հոգատար վերաբերմունքի համար:

Համազասպ Համբարձումյանի կյանքը և թողած ժառանգությունը վկայում են, թե ինչպես կարող է մեկ անձը միավորել գիտությունը, գրականությունը և կրթությունը՝ թողնելով հարատև հետք ազգային մշակույթի պատմության մեջ:

Մայա Գրիգորյան
Հիմնարար գիտական գրադարան